

MỘT SỐ QUAN ĐIỂM PHÁT TRIỂN CHƯƠNG TRÌNH DẠY HỌC TỪ CHƯƠNG TRÌNH KHUNG MỚI CỦA BERLIN VÀ BRADENBURG - CỘNG HÒA LIÊN BANG ĐỨC

NGUYỄN VĂN CƯỜNG

Trường Đại học Potsdam - Cộng hòa Liên bang Đức
Email: vancuong@uni-potsdam.de

Tóm tắt: Chương trình dạy học hiện đại là chương trình định hướng năng lực, định hướng chuẩn, tích hợp, liên môn và giáo dục phân hóa hướng tới giáo dục hòa nhập. Chương trình dạy học hiện đại cân cân bằng giữa hệ thống kiến thức khoa học chuyên môn và kiến thức liên môn. Chương trình dạy học các môn học cần góp phần phát triển các năng lực chung và các năng lực đặc thù bộ môn. Trong bài, tác giả phân tích hệ thống chương trình dạy học khung từ lớp 1 đến lớp 10 mới ban hành của hai bang Berlin và Brandenburg, Cộng hòa Liên bang Đức. Nghiên cứu các chương trình dạy học trong bối cảnh quốc tế, có thể giúp chúng ta rút ra được những quan điểm lý luận về phát triển chương trình, tránh lặp lại những sai lầm sẽ có ý nghĩa cho việc xây dựng chương trình giáo dục ở Việt Nam trong giai đoạn đổi mới giáo dục hiện nay.

Từ khóa: Chương trình dạy học; chương trình khung; phát triển chương trình; phát triển năng lực.

(Nhận bài ngày 16/3/2016; Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa ngày 04/7/2016; Duyệt đăng ngày 27/7/2016).

1. Đặt vấn đề

Chuyển từ chương trình dạy học định hướng nội dung sang chương trình định hướng năng lực là xu hướng giáo dục quốc tế ngày nay. Tuy nhiên, có nhiều khác biệt giữa các chương trình dạy học của các nước. Trong quá trình chuyển đổi này, có cả những sai lầm và sự sửa sai. Nghiên cứu các chương trình dạy học trong bối cảnh quốc tế, rút ra những quan điểm lý luận về phát triển chương trình, tránh lặp lại những sai lầm sẽ có ý nghĩa cho việc xây dựng chương trình giáo dục mới ở trong nước. Dưới đây, chúng tôi khảo sát tổng quan bộ chương trình dạy học khung từ lớp 1 đến lớp 10 mới ban hành của hai bang Berlin và Brandenburg, Cộng hòa Liên bang Đức trong bối cảnh phát triển của nó, từ đó rút ra một số quan điểm lý thuyết cho việc phát triển chương trình dạy học hiện đại.

2. Bối cảnh

Cuộc kiểm tra so sánh trình độ học sinh quốc tế PISA năm 2000 gây ra một "cú sốc PISA" cho nước Đức, vì thành tích học tập của học sinh Đức trong kì kiểm tra so sánh này chỉ đạt mức trung bình và dưới trung bình. Tuy nhiên, từ "cú sốc" PISA này, nước Đức đã tiến hành nhiều chương trình, dự án cải cách giáo dục liên tục và toàn diện, từ cấu trúc lại hệ thống giáo dục, ban hành chuẩn giáo dục, đến thay đổi chương trình, nội dung, phương pháp dạy học và thi cử, đánh giá [1]. Sự cố gắng của người Đức trong cải cách giáo dục đã mang lại hiệu quả thực tế, được ghi nhận trong các nghiên cứu so sánh trình độ cũng như trong các báo cáo giáo dục của liên bang. Nước Đức là một trong số ít các nước trên thế giới có thành tích liên tục tăng trong các kì kiểm tra PISA từ sau năm 2000 đến nay.

Từ sau năm 2000, chương trình giáo dục phổ thông ở Đức được cải cách theo định hướng năng lực và định hướng chuẩn. Nước Đức là nhà nước liên bang, mỗi bang có hệ thống giáo dục và chương trình giáo dục riêng.

Cấp liên bang quy định các chuẩn chung của một số môn học nòng cốt, các bang tự xây dựng chương trình khung của bang. Ở Berlin và Brandenburg, những chương trình dạy học định hướng năng lực trong giáo dục phổ thông được ban hành lần đầu từ năm 2004. Thông thường, sau khoảng 10 năm các chương trình giáo dục phổ thông cần được xem xét lại toàn diện. Những đòi hỏi mới của xã hội đối với giáo dục phổ thông cũng đặt ra yêu cầu tiếp tục cải cách chương trình dạy học.

3. Hệ thống chương trình khung mới

Năm 2012, hai bang Berlin và Brandenburg đã khởi động dự án phát triển chung một bộ chương trình khung mới cho các môn học bậc tiểu học và bậc trung học I (trung học cơ sở), từ lớp 1 đến lớp 10. Viện Phát triển trường học và phương tiện của Berlin và Brandenburg được giao nhiệm vụ thực hiện dự án này. Thành phần trực tiếp soạn thảo chương trình là các giáo viên phổ thông có kinh nghiệm, được bồi dưỡng về phát triển chương trình cùng với các nhà lý luận dạy học chuyên ngành. Quy trình phát triển chương trình khung bao gồm các giai đoạn: lấy ý kiến đánh giá chương trình hiện hành; soạn thảo dự thảo chương trình mới; lấy ý kiến phản biện từ các cơ sở giáo dục và phản biện xã hội; xử lý các ý kiến phản biện và góp ý, sửa chữa chương trình; ban hành chương trình khung; hỗ trợ chuẩn bị triển khai chương trình. Theo kế hoạch ban đầu, chương trình khung mới này sẽ đưa vào thực hiện từ năm học 2016-2017. Tuy nhiên, do có nhiều ý kiến phản biện xã hội với nhiều đề nghị chỉnh sửa, thay đổi, nên thời hạn áp dụng đã được lùi lại một năm. Ngày 18/11/2015, bộ chương trình khung này đã được ban hành và sẽ được chính thức thực hiện từ năm học 2017-2018, dùng chung cho cả hai bang [2].

Dự án xây dựng chương trình khung mới này nhằm thực hiện các yêu cầu: hợp lý hóa và hiện đại hóa các chương trình khung; quy định khối lượng nội dung ít

hơn nhưng có tính bắt buộc cao hơn so với chương trình khung trước đó; tạo cơ sở cho việc hỗ trợ cá nhân cho học sinh trong bối cảnh giáo dục hòa nhập. Nhằm thực hiện các yêu cầu này, việc xây dựng các chương trình khung mới tuân thủ những nguyên tắc sau: nguyên tắc liên tục từ lớp 1 đến lớp 10 dựa trên khung các bậc trình độ; nguyên tắc liên kết kiến thức: liên kết trong một môn học, liên kết giữa các môn học, liên kết các năng lực chuyên môn và năng lực liên môn; tiếp tục phát triển các điều kiện cho việc học mang tính cá thể trên con đường đi tới giáo dục hòa nhập.

Bộ chương trình dạy học khung mới này bao gồm 28 chương trình. Trong đó có 22 chương trình dùng chung cho cả hai bang Berlin và Brandenburg: Tiếng Đức (lớp 1-10), Tiếng Đức ngôn ngữ kí hiệu (1-10), Toán (1-10), Ngoại ngữ hiện đại (1-10), Nghệ thuật (1-10), Âm nhạc (1-10), Thể thao (1-10), Tự nhiên và xã hội (1-4, Thế giới quanh ta – Nguyên văn tiếng Đức: Sachunterricht), Các khoa học xã hội (5/6), Các khoa học tự nhiên (5/6), Sinh vật (7-10), Hóa học (7-10), Vật lí (7-10), Địa lí (7-10), Lịch sử (7-10), Giáo dục chính trị (7-10), Kinh tế-Lao động-Kĩ thuật (5-10), Thiên văn (9/10, tự chọn bắt buộc), Tin học (7-10, tự chọn bắt buộc), Các khoa học tự nhiên (7-10, tự chọn bắt buộc), Triết học (9/10, tự chọn bắt buộc), Tâm lí (9/10, tự chọn bắt buộc), Nghệ thuật sân khấu (7-10, tự chọn bắt buộc). Ngoài ra, còn 5 chương trình riêng cho Berlin: Tiếng Hi Lạp cổ (7-10), Đạo đức (7-10), Tâm lí học, Triết học (9/10, tự chọn bắt buộc), Khoa học xã hội/Khoa học kinh tế (9/10, tự chọn bắt buộc) và một chương trình riêng cho Brandenburg: Tổ chức cuộc sống-Đạo đức-Tôn giáo (5-10).

Trong hệ thống các môn học nêu trên, có hai môn học tích hợp mới so với chương trình trước đây. Đó là môn Các khoa học tự nhiên (bao gồm vật lí, hóa học và sinh vật) và môn Các khoa học xã hội (bao gồm lịch sử, địa lí và giáo dục chính trị) dành cho lớp 5 và 6, là các môn học bắt buộc. Đây là sự phát triển tiếp và phân tách của môn học Tự nhiên và Xã hội ở lớp 1-4. Từ lớp 7 các môn học này lại tiếp tục phân tách thành các môn khoa học độc lập. Bên cạnh đó, có môn tích hợp Các khoa học tự nhiên (7-10) trong chương trình tự chọn bắt buộc. Các môn học tích hợp được thiết kế các chủ đề với nội dung tích hợp và cho một giáo viên dạy. Ở bậc phổ thông trung học (11-12 hoặc 13) là các môn khoa học độc lập.

4. Cấu trúc chương trình khung

Các chương trình dạy học khung mới được cấu trúc với 3 phần sau đây:

Phần A: Giáo dục trong các lớp học từ 1-10. Phần này bao gồm những nội dung định hướng chung về giáo dục trong các bậc tiểu học và trung học cơ sở: 1/ Các nguyên tắc chung; 2/ Các nhiệm vụ giáo dục chung; 3/ Học và dạy học; 4/ Xác định và đánh giá thành tích học tập.

Phần B: Phát triển các năng lực liên môn. Đây là nội dung mới so với chương trình trước đây, trong đó đưa ra những nội dung giáo dục năng lực chung là giáo dục ngôn ngữ và giáo dục phương tiện (phương tiện thông tin và truyền thông) cũng như những chủ đề liên môn. Các môn học đều có nhiệm vụ đóng góp vào việc hình thành những năng lực chung và năng lực liên môn phù hợp với đặc điểm riêng của môn học. Nội dung giáo dục các năng lực chung dựa trên mô hình các năng lực then

chốt. Nội dung phần B bao gồm:

Chương trình cơ sở giáo dục ngôn ngữ: đưa ra mô hình và các chuẩn năng lực ngôn ngữ với tư cách là các năng lực chung bao gồm các năng lực: tiếp nhận (nghe hiểu, đọc hiểu), tạo lập (nói, viết), giao tiếp và ý thức ngôn ngữ;

Chương trình cơ sở giáo dục phương tiện: đưa ra mô hình và các chuẩn năng lực phương tiện với tư cách là các năng lực chung bao gồm các năng lực: thông tin, giao tiếp, trình bày, tạo lập, phân tích, đánh giá.

Các chủ đề liên môn: Định hướng nghề nghiệp và định hướng đại học, Giáo dục chấp nhận sự đa dạng, Giáo dục dân chủ, Giáo dục về Châu Âu trong trường học, Hỗ trợ sức khỏe, Phòng chống bạo lực, Bình đẳng giới, Giáo dục đa văn hóa, Giáo dục văn hóa, Giáo dục giao thông, Phát triển bền vững/ học tập trong mối quan hệ toàn cầu, Giáo dục tiêu dùng.

Phần C: Chương trình khung của môn học. Phần này trình bày nội dung chương trình khung của từng môn học cụ thể, bao gồm mục tiêu môn học, mô hình các năng lực chuyên môn, mô tả các năng lực và chuẩn, đưa ra những chủ đề, nội dung chính và phương pháp chuyên môn trong chủ đề đó. Bên cạnh mô hình năng lực của môn học, việc xác định các “khái niệm cơ sở” (“Basiskonzept”) của môn học là một điểm mới của chương trình nhằm đảm bảo kiến thức cơ bản và nền tảng của môn học bên cạnh định hướng năng lực. Việc đưa ra các nội dung dạy học mang tính bắt buộc cao hơn là cố gắng để sửa chữa sai lầm trong chương trình hiện nay, khi chú ý phát triển năng lực thì đã có phần xem nhẹ kiến thức chuyên môn cơ bản và hệ thống. Cấu trúc phần C cho mỗi môn học bao gồm các nội dung sau:

- Phát triển năng lực trong môn học: Mục tiêu môn học, mô hình các năng lực chuyên môn;

- Các năng lực và chuẩn: Phần này mô tả các lĩnh vực năng lực và các chuẩn trình độ năng lực của môn học. Ví dụ các lĩnh vực năng lực trong các khoa học tự nhiên bao gồm: làm việc với tri thức, chiếm lĩnh tri thức, giao tiếp, đánh giá. Các chuẩn được mô tả dựa trên mô hình các bậc trình độ đào tạo của giáo dục phổ thông, từ lớp 1 đến lớp 10 chia thành 8 bậc. Đây cũng là điểm mới của chương trình khung này;

- Các chủ đề và nội dung: Đối với các môn học chuyên môn (đơn môn), các chủ đề được sắp xếp theo hệ thống các tri thức khoa học chuyên môn. Đối với các môn học tích hợp, các chủ đề định hướng vào các vấn đề gắn với thực tiễn cuộc sống với nội dung phức hợp. Ví dụ một số chủ đề của môn học Các khoa học tự nhiên là: từ các giác quan tới đo lường, các vật liệu trong đời sống, mặt trời với tư cách là nguồn năng lượng...

5. Một số quan điểm về phát triển chương trình

Từ chương trình dạy học khung mới của Berlin và Brandenburg và kinh nghiệm đổi mới chương trình dạy học ở Đức có thể rút ra một số quan điểm cho việc phát triển chương trình dạy học như sau [3], [4]:

Chương trình dạy học hiện đại định hướng năng lực và định hướng chuẩn. Các môn học cần góp phần phát triển các năng lực chung và năng lực đặc thù bộ môn. Việc mô tả các chuẩn năng lực (chuẩn giáo dục, chuẩn đầu ra) của các môn học dựa trên các mô hình năng lực của môn học và mô hình các bậc trình độ của toàn bộ

quá trình đào tạo.

Chương trình dạy định hướng năng lực chú trọng nội dung dạy học phức hợp và gắn với thực tiễn. Dạy học tích hợp và liên môn, hay nói cách khác là dạy học kiến thức trong mối liên kết là đặc điểm của chương trình dạy học định hướng năng lực. Có nhiều con đường và hình thức thực hiện dạy học kiến thức liên kết: liên kết trong nội bộ môn học, liên kết giữa các môn học, thực hiện các chủ đề, dự án dạy học liên môn, môn học tích hợp. Trong đó, các môn học tích hợp chỉ là một con đường dạy học liên kết kiến thức, được sử dụng có giới hạn ở một số môn học, khối lớp học phù hợp. Xu hướng quốc tế là tích hợp rộng ở bậc tiểu học, sau đó phạm vi tích hợp hẹp hơn và chuyển sang các môn học độc lập ở những lớp trên. Bên cạnh đó, các hình thức dạy học liên kết kiến thức khác được thực hiện trong mọi cấp học.

Chương trình dạy học định hướng năng lực quy định ít hơn về nội dung so với chương trình định hướng nội dung nhưng yêu cầu đạt được năng lực nhiều hơn. Nội dung chuyên môn cần tập trung vào cái bản chất, những nội dung cốt lõi của các môn khoa học. Hiện đại hóa nội dung dạy học trên cơ sở cập nhật kiến thức của môn khoa học tương ứng, lựa chọn những kiến thức cơ bản, điển hình, có ý nghĩa trong hệ thống tri thức khoa học cũng như có ý nghĩa với các tình huống cuộc sống hiện tại và tương lai, tạo cơ sở cho việc học tập suốt đời là những định hướng cho việc lựa chọn nội dung dạy học.

Khi chuyển từ chương trình dạy học định hướng nội dung sang định hướng năng lực cần tránh xu hướng cực đoan sai lầm khi xem nhẹ kiến thức cơ bản và hệ thống của nội dung khoa học chuyên môn. Năng lực chỉ được phát triển trên nền tảng kiến thức cơ bản vững chắc. Xu hướng thời sự hiện nay là song song với định hướng phát triển năng lực, các chương trình dạy học tăng cường chú trọng những "khái niệm cơ sở" (basic concept) của các môn khoa học. Kiến thức hệ thống chuyên môn và kiến thức liên môn là hai trụ cột cho việc phát triển năng lực.

Chương trình dạy học hiện đại hỗ trợ học tập phân hóa, tạo điều kiện cho các cá thể phát triển theo khả năng và đặc điểm cá nhân. Xu hướng thời sự hiện nay là dạy học phân hóa trong bối cảnh giáo dục hòa nhập với những đối tượng học sinh không đồng nhất.

Chương trình dạy học quốc gia là chương trình khung, quy định những mục tiêu, chuẩn năng lực và đưa ra những chủ đề nội dung bắt buộc, đồng thời tạo

không gian cho sự vận dụng và cụ thể hóa một cách chủ động và sáng tạo của các trường trong việc xây dựng chương trình nội bộ của nhà trường.

Đổi mới giáo dục từ định hướng nội dung sang định hướng năng lực là một quá trình, đòi hỏi sự thay đổi từ chương trình, nội dung dạy học, đến phương pháp dạy học và đánh giá. Quá trình đổi mới là quá trình thay đổi, điều chỉnh và hoàn thiện chương trình theo những bước phù hợp.

Chương trình dạy học định hướng năng lực đòi hỏi những điều kiện thực hiện phù hợp, trong đó cần đổi mới sách giáo khoa, phương pháp, phương tiện dạy học, đặc biệt là bồi dưỡng và đào tạo giáo viên.

6. Kết luận

Chương trình dạy học hiện đại là chương trình định hướng năng lực, định hướng chuẩn, tích hợp, liên môn và giáo dục phân hóa hướng tới giáo dục hòa nhập. Chương trình dạy học các môn học cần góp phần phát triển các năng lực chung và các năng lực đặc thù bộ môn. Chương trình dạy học hiện đại cần cân bằng giữa hệ thống kiến thức khoa học chuyên môn và kiến thức liên môn. Việc đổi mới chương trình dạy học cần dựa trên những cơ sở khoa học giáo dục, lý thuyết phát triển chương trình và khoa học chuyên ngành, phù hợp với điều kiện thực tiễn, mang tính khả thi và cần đạt được sự đồng thuận xã hội, nhằm đạt đến sự tăng cường chất lượng giáo dục trong thực tế. Chương trình khung mới của Berlin và Brandenburg có thể cung cấp những kinh nghiệm tham khảo hướng tới những đặc điểm của chương trình dạy học hiện đại.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Bernd; Fahrholz, (2002), *Nach dem PISA-Schock: Plädoyers für eine Bildungsreform*, Hamburg. Verlag Hoffmann und Campe.
- [2]. Berliner Senatsverwaltung für Bildung, Jugend und Sport des Landes Brandenburg, 18/11/2015, *Rahmenlehrplan für die Jahrgangsstufen 1 - 10 der Berliner und Brandenburger Schulen*.
- [3]. Lersch, R., (2013), *Grundlagenkompetenzorientierten Unterrichtens, Vonden Bildungsstandards zum Schulcurriculum*, Opladen, Berlin, Toronto. Verlag Barbara Budrich.
- [4]. Tschekan, K., (2011), *Kompetenzorientiert unterrichten, Eine Didaktik*. Berlin, Cornelsen Verlag.

PERSPECTIVES ON CURRICULUM DEVELOPMENT FROM NEW FRAMEWORK CURRICULUM IN BERLIN AND BRANDENBURG STATES- GERMANY

Nguyen Van Cuong
Potsdam University-Germany
Email: vancuong@uni-potsdam.de

Abstract: *Modern teaching curriculum focused on competence, standard, integration, interdisciplinary and differentiation towards inclusive education. This program should balance specific knowledge and interdisciplinary knowledge. Curriculum should contribute to the development of general and subject-specific competencies. In the article, the author analyzes new system of framework curriculum from grade 1 to 10 in Berlin and Brandenburg states-Germany. Research on international curriculum can help us draw theoretical perspectives on curriculum development and avoid repeating previous mistakes in order to develop new curriculum in our educational reform.*

Keywords: *Curriculum; framework curriculum; curriculum development; competence development.*